

Mark Cloostermans

Een café zonder bier

HET VLAAMSE THEATER AAN DE VOORAVOND
VAN NOG MEER PROBLEMEN

Volgens recente overheidsstatistieken lopen de participatiecijfers voor theater terug. Simpler gezegd: het theaterpubliek loopt weg. Het wordt tijd voor een omslag in ons denken over theater en subsidies, stelt Mark Cloostermans. We hebben andere criteria nodig, zodat ook onze toneelschrijvers een aangenaamer plekje in het landschap krijgen.

Voor een column in het blad Acc'enten haalde ik, onder het motto 'Bompa aan het woord', herinneringen op aan één van mijn vroegste theaterervaringen: het stuk *Universal Copyrights 1 & 9* van Jan Fabre, uit 1995. 'Ik herinner me nog hoe lang de voorstelling duurde (vier uur!) en hoeveel mensen er opstapten', schreef ik. 'Als prille theaterganger had ik niet de ballen om de zaal te verlaten en ostentatief de deur achter me dicht te slaan. Ik vind weglopers overigens nog altijd aanstellers. (...) ... ergens vermoed ik altijd de ijdele behoefte om een statement te maken: 'Kijk eens wat een onafhankelijk denker ik ben, dat ik deze infame onzin die jullie allemaal zo goed vinden, durf af te wijzen.'

Pas nadat ik de column had ingestuurd, bedacht ik dat je tegenwoordig nog amper mensen de zaal ziet uitstappen. Bij voorstellingen van Jan Fabre heb ik het vaak zien gebeuren en ook in de eerste jaren van Het Toneelhuis waren boze opstappers vaste prik. Tijdens het seizoen 2006-2007: niet één. Zelfs niet tijdens *We People* van Union Suspecte, een opzettelijk provocerende en het publiek schofferende voorstelling – dermate provocerend dat ze geselecteerd werd voor Het Theaterfestival 2007.

Er zijn twee mogelijkheden. Eén: het publiek is aangepast aan de nieuwe stijl van theater en voelt niet meer de behoefte om bij de minste dissonante noot het gebouw te verlaten. Twee: er heeft onder het publiek een schifting plaatsgevonden en de ontevreden hebben het theater de rug toegekeerd. De theatersector heeft redenen om te vrezen dat het optie twee is. Karl Van den Broeck, hoofdredacteur van *Knack*, had de primeur: volgens recente en uitvoerige overheidsstatistieken loopt het publiek voor theater terug. Een kleine meerderheid van de Vlamingen is simpelweg niet geïnteresseerd in

theater (de sector heeft een imago probleem) en de geïnteresseerden vinden vaak hun gading niet in het bestaande aanbod (de sector heeft een probleem *tout court*).

Het is misschien verleidelijk om te denken dat dit een typisch Vlaams fenomeen is. Cultuur in Vlaanderen, dat is een politiek instrument (bijvoorbeeld om de Vlaamse aanwezigheid in Brussel te versterken) of het onderwerp van eeuwige discussies over het aanbod van de openbare omroep. Vlaanderen wantrouwt zijn kunstenaars. Maar het is in Nederland niet anders, zo blijkt. In het recentste nummer van het virtuele theatertijdschrift *Lucifer* schrijft publicist Chris Keulemans: 'Het is nooit zo geweest dat de meeste Nederlanders wel eens naar het theater gingen. Maar ik hoef geen publieksonderzoek te doen om te weten dat het percentage theaterbezoekers tegenwoordig lager is dan ooit.' En in hetzelfde nummer vertelt schouwburgdirectrice Hedwig Verhoeven over het wantrouwen waarmee in 'de provincie' naar het gesubsidieerde theater gekeken wordt. Verhoeven is directrice van Het Munttheater in Weert, wat zich nog het beste laat vergelijken met een groot cultuurcentrum in (pakweg) Roeselare. Voor de doorsnee Weertenaar is de schouwburg eerst en vooral een goedkope zaal voor bijeenkomsten en vergaderingen van het plaatselijke verenigingsleven. Voorstellingen van door de staat gesubsidieerde gezelschappen ervaart diezelfde doorsnee Weertenaar als opdringerig: een vorm van cultuur waar hij geen band mee voelt.

Het zal in Vlaanderen niet anders zijn. Toen Vlaams Belang in 2005 de stadstheaters elitarisme verweet, werd die aanval snel gekaderd als een extreem-rechtse aberratie en vervolgens geklasseerd. Maar uit de discussie in de pers bleek maar al te goed dat het publiek zich niet betrokken voelt bij die theaters. Was het verwijt geuit door, bijvoorbeeld, de SP-A, dan zou er een veel langere discussie gewoed hebben. Een discussie die de theatersector veel meer pijn had kunnen doen dan de ongenueanceerde uitwasemingen van Dewinter en zijn bejaarde acoliet Bob Hulstaert. Het terrein ligt nog steeds braak. De politicus die zich, met de recente participatiecijfers in de hand, wil wagen aan een kritiek op het cultuurbeleid, zal zijn bedje gespreid zien.

Hedwig Verhoeven laat het echter niet bij de vaststelling dat het Nederlandse theater vervreemd is van zijn publiek. Ze reikt ook een oplossing aan. Volgens haar gaat het fout op het beleidsniveau, waar subsidie consequent wordt toegekend op basis van vernieuwing. 'Natuurlijk blijft het van levensbelang dat er theatermakers zijn die hun ziel en zaligheid inzet-

ten voor vernieuwing in vorm en inhoud', schrijft ze. 'Een gezelschap of producent die hiervoor tekent, zou niet moeten worden lastiggevallen met publieksaantallen, eigen inkomsten, de vraag naar meer 'allochtoon' publiek of gemekker over moeilijk, ontoegankelijk theater. (...) Maar het zou ook mogelijk moeten zijn in te tekenen op zoiets als 'succesaanbod'. Deze theatermakers en producenten stellen zichzelf ten doel veel, heel veel publiek te bereiken. Zij zouden wél moeten worden beoordeeld op publieksaantallen of de samenstelling van het publiek. Ze zouden succesvolle stukken lang op het repertoire kunnen houden en zorgen dat deze overal in het land te zien zijn. (...) ... er zouden ook podiumkunstenaars kunnen zijn die intekenen voor de overdracht van cultureel erfgoed, of de begeleiding van jonge makers, of cross-overs met andere kunstvormen...'

Wie dat wil, kan Verhoevens pleidooi heel makkelijk onderuithalen. In feite pleit zij voor een terugkeer naar de subsidieregeling zoals die bestond in Vlaanderen anno 1980. *Back to the future*.

Het theaterdecreet van 1975 verdeelde het volledige theaterlandschap in vier soorten gezelschappen: repertoiregezelschappen, spreidingsgezelschappen, kamergezelschappen en gezelschappen voor experimenteel- of vormingstoneel. Ze werden respectievelijk A-, B-, C- en D-gezelschappen genoemd. En uiteraard werden de A-gezelschappen het rijkelijkst oversausd met overheids gelden. Voor jong talent was de situatie een ramp: zij moesten met z'n allen zien te overleven op de gelden uit de kleine D-pot. Maar als je zevenentwintig jaar later de opdeling 's bekijkt, dan zie je wel een heerlijk overzichtelijk theaterlandschap. Eén waarin ruimte is voor groot (A) en klein (C), voor stedelijk (A) en landelijk (B), voor traditie (A) en vernieuwing (D). Vandaag wordt van alle gezelschappen verwacht dat ze een zekere dosis vernieuwing (D) aan de dag leggen. Wie niet aan die verwachting voldoet, zoals het veelgemaakte Raamtheater in Antwerpen, wordt langzaam, o zo eindeloos langzaam drooggelegd, met een stelselmatige verlaging van het subsidiebedrag. Dit is (om even een veel te grote term te gebruiken) een democratisch deficit, want samen met de traditie wordt ook een deel van het publiek afgestoten. Tom Naegels schreef in een column over het Raamtheater: 'Vernieuwing is belangrijk, maar de overheid hoort ook diversiteit en een *something-for-everyone*-principe te huldigen. Zoals veel kunsten heeft het hedendaagse Vlaamse theater niet echt veel moeite gedaan om de conservatievere middenklasse te bereiken, een grote groep die niet meer aanvaardt dat zij als achterlijk aan de kant wordt geschoven.' Verhoevens pleidooi is, in mijn ogen, bijzonder verfrissend. Laten we de criteria uitbreiden, stelt ze. Elk gezelschap moet kiezen wat het wil: ver-

nieuwen, voortbouwen, amuseren... Op die manier krijgt de overheid mogelijkheden om haar rendement uit te rekenen. Een gezelschap dat voor volle zalen wil spelen, kan dan op het publieksbereik beoordeeld worden, terwijl voor vernieuwende gezelschappen de persreacties en artistieke weerklank belangrijker zijn. In één klap wordt dan het probleem van de Vlaamse theaterschrijver opgelost. Het is immers algemeen geweten dat de schrijver al een decennium of twee geleden van zijn voetstuk getakeld is. Acteurs worden tegenwoordig opgeleid om theater te *maken*, niet om het alleen maar te *spelen*. Ze zullen zelf wel iets schrijven. Luttele theaterhuizen willen nog investeren in nieuwe theaterteksten. Het lijkt hoogst onwaarschijnlijk dat er geen publiek (meer) is voor teksttheater. Eén van de Verhoeven-criteria zou kunnen zijn dat je Vlaamse dramaturgen een podium wil bieden. De Parade, de structuur rond theaterschrijver Rudi Meulemans, zou zo'n gezelschap kunnen zijn, of De Werf, dat al enkele jaren ruimte biedt aan het schrijftalent van Frank Adam (wiens toneeltekst *Wakitchaga* momenteel voor twee euro te koop is in de tl-verlichte boekenhol van De Slegte). Of het Nederlandse Theater Oostpool, waar Peer Wittenbols huisschrijver is. Een aanpassing van de subsidiecriteria zou een einde maken aan de chronische achterstelling van de toneelschrijver, zou het publiek weer kunnen betrekken bij het gesubsidieerde theater en zou een einde maken aan de dovemansdiscussies over het gelijk van de theatercommissie. Het zou ook een prachtige manier zijn om orde te scheppen in het huidige theaterlandschap, dat overvol en chaotisch oogt. Alle gevestigde huizen strijden voor hun middelen. In plaats van ons steeds af te vragen waar het met die huizen heen moet, zouden we beter opnieuw leren denken vanuit kunstenaars én publiek. 'Welk publiek is er voor welk soort theater en wie gaat dat publiek bedienen, al dan niet met subsidies?' Het lijkt vreemd dat we er, na bijna tien jaar participatiedenken, nog altijd niet in geslaagd zijn om het publiek centraal te stellen. Nochtans zijn zij het die, aan het einde van de dag, de rekening betalen. Zonder hen is het theater een café zonder bier. ■

Bronnen:

Cloostermans, Mark: 'De eerste keer'. In: Acc'enten, september 2007, <http://www.accenten.be/>

Van den Broeck, Karl: 'Het verdriet van Anciaux'.

Op: www.knack.be/blog, 16/08/2007.

Keulemans, Chris: 'Theater van de toekomst. Een dagboekfragment'.

In: Lucifer, nr. 5, www.hoteldramatik.com

Verhoeven, Hedwig: 'De publieke taak van de podiumkunsten. Een pamflet over verantwoordelijkheid nemen in de podiumkunsten'.

In: Lucifer, nr. 5, www.hoteldramatik.com

Naegels, Tom: 'Leve het Raamtheater! Boe de commissie!'

In: De Standaard, 11/06/2005.

Publieksparticipatiecijfers VRIND:

http://aps.vlaanderen.be/statistiek/publicaties/pdf/vrind2007/hoofdstuk7_2007.pdf

Mark Cloostermans (°1977) studeerde Germaanse Filologie en Theaterwetenschappen. Sinds 2001 schrijft hij voor *De Standaard* over literatuur en theater, sinds 2005 is hij voltijds freelance-journalist, o.m. voor *Boekblad*. In 2006 publiceerde hij *De tak waarop wij zitten – Berichten uit de boekenbranche* (Unesco Centrum Vlaanderen / Antwerpen Boekenstad / Epo); in het voorjaar van 2008 verschijnt zijn boek over het oeuvre van Kristien Hemmerechts (Atlas). Hij woont in Kalmthout.